

ПРОБЛЕМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Економічна безпека системи вищої освіти зводиться до економічної можливості реалізації її цілей і завдань шляхом створення необхідних умов для забезпечення функціонування як системи з метою реалізації найважливіших потреб суспільства, а також в здатності адекватно реагувати на загрози і порушення стабільності й рівноваги системи освіти, протистояти цим загрозам завдяки своєчасним змінам структури і адаптації до нових умов функціонування.

З одного боку, безпека системи освіти характеризується як сукупність економічних відносин, що дозволяють протидіяти загрозам порушення її рівноваги і стійкості як соціально-економічної системи, а з іншого – як процес, спрямований на створення умов для безперервної адаптації економічного механізму закладів вищої освіти до досягнення поставлених цілей в динамічних умовах зовнішнього середовища.

Останнім часом питання економічної безпеки освіти і освітніх закладів зростає, зростає з проблематикою безпеки, ризиків, а кожну дію інтелектуальної системи, яка орієнтує себе в потоці швидкозмінних знань, необхідно завжди перевіряти на можливість виникнення множини небезпек і ризиків. Так, незважаючи на різноманітність підходів до систематизації загроз і критеріїв економічної безпеки освітніх закладів, представлені в науковій літературі підходи не охоплюють всього спектра сучасних проблем, що перешкоджає створенню ефективного механізму протидії та нейтралізації таких загроз [1].

Тенденції та перспективи розвитку вищої освіти України в сучасних умовах визначаються множиною проблем, небезпек та ризиків, основними з яких є [1]: недостатній рівень фінансового забезпечення закладів вищої освіти та, як наслідок, зниження обсягів і якості ресурсів (матеріальних, фінансових і трудових); матеріально-технічна база ЗВО, яка характеризується високим рівнем зношеності основних засобів, унеможливує проведення наукових досліджень на сучасному рівні та позначається на кваліфікаційних характеристиках випускників; недостатній рівень інвестування в поліпшення матеріально-технічної бази, інформатизацію освіти та інноваційний розвиток ЗВО; низький рівень оплати праці працівників вищої кваліфікації у ЗВО та, як наслідок, зниження рівня якісного складу науково-педагогічних працівників через плінність кадрів; регіональні диспропорції у

фінансуванні підготовки студентів в різних регіонах України, та, як наслідок, зниження рівня конкурентоспроможності національної системи вищої освіти.

В національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 до основних проблем, які стримують розвиток освітньої галузі, зокрема ВО, й не дають можливості забезпечити нову її якість, адекватну нинішньому періоду, віднесено такі: недостатня відповідність освітніх послуг вимогам суспільства, запитам особистості, потребам ринку праці; обмеженість доступу до якісної освіти окремих категорій населення (сільські діти, особи з особливими освітніми потребами, обдарована учнівська молодь, діти мігрантів); відсутність цілісної системи виховання, фізичного, морального і духовного розвитку і соціалізації дітей та молоді; падіння суспільної моралі, що призвело до бездуховності, низької культури поведінки частини учнівської та студентської молоді; недосконалість змісту освіти: державних стандартів освіти, навчальних планів, програм та підручників; низький рівень забезпечення освітніх закладів якісними підручниками; недостатня зорієнтованість структури і змісту професійно-технічної, вищої та післядипломної освіти на потреби ринку праці та сучасні економічні виклики; невідпрацьованість ефективної системи працевлаштування випускників закладів вищої освіти, їх професійного супроводу, виплати грошової допомоги фахівцям педагогічної галузі; недосконалість системи національного моніторингу та оцінювання якості освіти; повільне здійснення гуманізації, екологізації та інформатизації системи освіти, впровадження у освітньо-виховний процес інноваційних та інформаційно-комунікаційних технологій; недостатній рівень соціально-правового захисту учасників освітньо-виховного процесу, відсутність цілісної системи соціально-економічних стимулів у педагогічних і науково-педагогічних працівників; низький рівень фінансово-економічного, матеріально-технічного, навчально-методичного та інформаційного забезпечення навчальних закладів; слабка мотивація суспільства та бізнесу до інвестування в освіту; наявність у системі освіти фактів корупції, неефективного використання фінансових і матеріальних ресурсів; відсутність систем мотивацій, стимулювання інноваційної діяльності в системі освіти та нівелювання ризиків

негативних наслідків зазначеної діяльності; неефективність управління системою та закладами освіти, недостатній розвиток самоврядування освітніх закладів, залучення до управління громадських інституцій, роботодавців та інших користувачів освітніх послуг.

В той же час, слід зазначити, що в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів освітня система України потрапляє під вплив чинників, які, з одного боку, відкривають нові можливості для розвитку, з іншого – породжують нові небезпеки та загрози.

Важливим індикатором розвитку освітньої системи та забезпечення її конкурентоспроможності є динаміка показника інвестицій в освітню сферу, особливо зважаючи на те, що Україна обрала модель розвитку економіки, заснованої на знаннях. Як свідчать статистичні дослідження, частка капітальних інвестицій в освіту в досліджуваному періоді мала тенденцію до зниження, що, враховуючи загальний стан освітньої сфери в Україні, не можна вважати достатнім.

Така ситуація не могла не позначитися на потенціалі вітчизняних ЗВО. Враховуючи те, що освіта є стратегічно важливою для національної безпеки України сферою, від рівня розвитку якої залежить рівень людського капіталу країни та її майбутнє, роль основного замовника фахівців та інвестора в розвиток освітньої системи повинна відігравати держава. З огляду на це, важливою функціональною складовою забезпечення економічної безпеки як стану захищеності життєво важливих економічних інтересів ЗВО від різних загроз та викликів як зовнішнього, так і внутрішнього характеру, від якої залежить здатність реалізувати власні стратегічні інтереси, є фінансова складова [2, с. 520-521]. Проте, як показує аналіз, система державного фінансування освіти в Україні далека від досконалості незважаючи на реформи, які здійснюються МОН України в останні роки. В той же час, ефективний розвиток будь-якої системи неможливий без адекватного фінансового механізму, особливо коли заклади вищої освіти знаходяться в умовах жорсткої конкуренції, коли швидке старіння інформації та технологій потребує постійного оновлення їх ресурсної бази, коли існує нагальна необхідність в залученні в науку і освіту талановитої молоді. Для вирішення існуючих соціально-економічних проблем України потребуються нестандартні рішення, орієнтовані на досягнення результату з мінімальними витратами ресурсів і часу. За таких умов істотно збільшується роль університетів як генераторів нових підходів до вирішення глобальних проблем, як основних постачальників сучасних фахівців.

Економічна безпека системи вищої освіти є підсистемою системи економічної безпеки країни, а

система забезпечення економічної безпеки СВО – організаційною підсистемою системи забезпечення економічної безпеки країни як складової національної безпеки. Це обумовлює необхідність обґрунтування та розробки концепції забезпечення економічної безпеки вищої освіти як елемента національної безпеки та основного інституту формування людського капіталу країни. Розвиток СВО визначено як процес якісних змін, які проявляються в нарощуванні економічного потенціалу СВО, підвищенні рівня конкурентоспроможності системи закладів вищої освіти України як на національному, так і на міжнародному ринках освітніх послуг. Результатом розвитку системи вищої освіти повинно бути підвищення рівня її економічного потенціалу та економічної безпеки.

На основі систематизації чинників, які обумовлюють необхідність дослідження проблеми ЕБ СВО, зроблено висновок про необхідність постійного моніторингу стану зовнішнього середовища з метою визначення основних тенденцій, ризиків, загроз та можливостей, які повинні враховуватися в процесі розробки стратегічних заходів з метою підвищення рівня конкурентоспроможності та економічної безпеки вищої освіти. До найбільших загроз для розвитку закладів вищої освіти України віднесено наслідки фінансово-економічної кризи, політичну ситуацію, викликану подіями на Сході України, посилення міграційних процесів.

Складність та багатовекторність освітніх реформ, що обумовлено у свою чергу складністю та динамічністю системи ВО як відкритої системи і об'єкта управління, її важливе суспільне значення та роль в процесі розвитку країни, обумовлюють необхідність розробки відповідного науково-теоретичного та методичного обґрунтування нових підходів до управління освітою на державному рівні, удосконалення правового, організаційного та ресурсного забезпечення.

Вважаємо, що при формуванні освітньої політики держави потребується врахування глобалізаційних та інтеграційних процесів і викликів, створення умов для збереження та примноження суспільних і культурних цінностей, що сприятиме досягненню цілей соціально-економічного, науково-технічного та культурного розвитку країни.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення : [монографія] / В.Т. Шлемко, І.Ф. Бінько. К. : НІСД, 1997. 144 с.

2. Бабаев В.Н., Момот Т.В., Пересьпкин М.Н. Экономическая безопасность высших учебных заведений в условиях модернизации высшего образования: проблемы и перспективы. *Науково-технічний збірник «Комунальне господарство міст»*. 2013. № 108. С. 529-527.